

Türk müziği

HASAN BÜLENT
KAHRAMAN

Türker Alkan geçenlerde Mehmet Yılmaz'ın bir yazısına atfen Türk müziği konusundaki görüşlerini dile getiriyordu. Yılmaz,

başlangıçta küçümsediği bu müziğin değerini aşık olduğunda anladığını söyleyince Alkan da bu görüşü onaylayarak "aşık olanlara her akşam rakıyla tavsiye edilecek bir müziktir bizim musikimiz" diyordu (Radikal, 23.11.1997).

Bu, çok eskiden beri süregelen, özellikle erken cumhuriyet döneminde, geçmiş kültür birikimini tümünden yadsımak, Batı müziğini zorla temellendirmek isteyenlerin yerleştiği, gerçekte elbette ilgisi olmayan bir yargıdır. Üstelik, 'Türk Musikisi' denilen verimin tarihi, gelişimi ve ayrışma noktalarını da görmezden gelmektedir. Elbette, sorun ne Türk musikisinin ne Alkan ve Yılmaz'ındır. Sorun, bugüne değin bu müziğin dökümünün yapılmamış, tarihinin anlatılmamış, örneklerinin sergilenir ve erişilir hale getirilmemiş olmasıdır. Gene de Alkan'dan bu konuyu 'müzik - rakı - aşk' gibi bir ilişki ağından daha farklı bir çizgide kavraması beklenirdi.

Türk müziği, şimdi 'Türk Sanat Müziği' denilen, kimin tarafından, ne zaman, ne düşünülerek icad edildiği anlaşılmasız müzik değildir. Türk müziği, Tanpınar'ın içerden bakışıyla birlikte söylemek gerekirse üç büyük eser etrafında kurulmuştur. Bunlar, "Abdülkadir Meragi'nin Segahkar'ı, İtri'nin Nevakar'ı (isterseniz buna Mevlana için yazdığı Nat'ı da ilave edersiniz; yahut birinden birini tercih edersiniz) ve Dede Efendi'nin Ferahfeza Ayini"dir. Tarihlerine bakılacak olursa Meragi 1353 - 1435, İtri, 1638 - 1712, Dede Efendi 1778 - 1846 yılları arasında yaşamıştır. Böylelikle, 1923'e kadar yaklaşık altı yüz yıllık tarihi, birikimi ve gücü olan, içinde Orta Asya, İran, Arap, Yahudi, Bizans, Ermeni kültürlerinin seslerini barındıran bir müzikten söz ediyoruz ve Alkan'ın değindiği yaklaşımı galiba bunun hiçbir noktasına yerleştirme olanağı da yoktur.

Bu olanaksızlığı Tanpınar'ın yukarıdaki üç yapıtı değerlendiren şu küçük açıklaması yeterince aydınlatmamakta mıdır? "Bu üç eser yumuşak çizgiler medeniyetinin sade üç ayrı çehresini vermezler, bütün bir tarihi de verirler. Her şeyi bulmuş gibi görünün birincisinde garip bir tokluk ve arkaizm sadece bir zenginliği gösterir. Belki nağmenin şalı bulunmuştur. İtri'de eşyanın yerli yerinde oturduğu kurulmuş ve kendisini de idrak etmiş alemle karşılaşsınız. Klasik bir sanattan beklenen her şeyle beraber. Üçüncüsünde, bir inkıraz devrinin bütün acısı, batan bir güneşin son ışıklarına benzeyen Nevakar, bu üç eserin arasında bir merkez gibidir."

Dede Efendi III. Selim devrinin Şakir Ağa ve Selim'in kendisiyle birlikte son büyük bestecisidir. Ondandır sonra musiki Dellalzade'de son büyük form bestecisini yaratarak çözülecek, kuşkusuz Hacı Arif Bey'in dehasıyla yeni bir formda, şarkı formunda Şevki, Rahmin, Rifat beylerin büyük katkısıyla kendi iç sesini korumayı başaracaktır. Ne var ki, 1920'lerden sonra Türk müziği denilen şey artık kendisi değildir. O tarihten başlayarak kitle kültürünün sinema, radyo, sahne aracılığıyla etkisini gitgide artırması bu müziği de farklı bir içerik ve biçime doğru zorlamıştır. Makamsal yapı bozulmuş, melodi yapısı, ki Türk müziğinin özüdür, sığlaşmış, duyarlılık ve anlayış tümüyle yozlaşmıştır.

Bugün Türk müziği denilince anlaşılan bu son dönemdir. Dolayısıyla 'Türk müziği' denilecek bir tek gövdeden söz açmak olanaksızdır. Onu mutlaka 'klasik' ve 'hafif' Türk müziği diye ikiye ayırmak gerekir. Her ikisi de belli bir kültürün, bir dünyayı bilme ve algılama biçiminin, bir muhakemenin ürünüdür. Fark, ilkinin karmaşık, güç, eğitim gerektirir olmasına karşın ikincisinin sıradan, genelgeçer, günlük olmasındadır.

Hiç bilinmemesine, hiç dinlenmemiş olmasına karşın Türk müziği, tıpkı Divan edebiyatı gibi, çok ideolojik bir yaklaşımla ilkel benzetmelerin ve bireşimlerin içinde ele alındı. Batı müziğinin yanında küçümsendi. Oysa bu yaklaşımların ikisi de yanlıştı. Her sanatsal üretim ancak kendi iç dilinin algılanmasıyla kavranabilir. Bir müziğin ne başkasına benzemek zorunluluğu vardır ne de farklı bir kültür içinde üretilmiş bir müzik başka zihinselliğin izlerini taşıyabilir. Üstelik, Türk müziğine gösterilen tavır başka müzik kültürlerini algılayışımızın da bir göstergesidir. Dolayısıyla yapılması gereken iki şey vardır: Klasik ve sonrasını birbirine karıştırmamak, Türk müziğinin devam eden, üretilen bir müzik olduğunu sanmamak ve her müziği kendi mantığıyla dinlemek.

Ötesi, müziğin değil bizim sorunumuzdur!